

CZU: 342.7

INTEGRAREA ÎN COMUNITATE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Mariana PAVLENCU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
ORCID: 0000-0003-0074-5267*

Adriana CARP,

*ofițer superior al Serviciului interacțiune comunitară
al Secției securitate publică a IP Rezina
ORCID ID: 0009-0006-3393-5533*

Rezumat

Peste sute de mii de persoane din lume au un anumit tip de dizabilitate și doar o mică parte din ele beneficiază de educație, reabilitare și reintegrare în muncă și în societate. Situația din Republica Moldova la acest compartiment de asemenea este nesatisfăcătoare. Numărul persoanelor recunoscute cu dizabilități, pe an ce trece capătă o amploare tot mai mare. Însăși dizabilitatea o percepem ca pe o experiență a oricărei afecțiuni care de fapt îngreunează o persoană să desfășoare anumite activități sau să aibă acces echitabil în societate.

Cuvinte-cheie: risc, drepturile omului, dizabilitate, handicap, dizabilități, normalitate, familie, copii cu dizabilități.

Summary

Over hundreds of thousands of people in the world have some type of disability and only a small part of these people benefit from education, rehabilitation and reintegration into work and society. The situation in the Republic of Moldova in this department is also unsatisfactory. The number of people recognized as disabled in the Republic of Moldova is growing every year.

Disability itself we perceive as an experience of any condition that actually makes it difficult for a person to carry out certain activities or to have fair access to society.

Keywords: risk, human rights, disability, normality, family, disabled children.

Introducere. Unul dintre cele mai importante principii în societate este cel al nediscriminării, care este înserat, practic în toate tratatele și documentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Universalitatea re-

cunoașterii și apărarea drepturilor omului impune, în mod necesar, aplicarea lor egală pentru toți indivizii. „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*” – proclamă în articolul 1 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [1]. Dorința omului de a conviețui într-o societate democratică și echitabilă este un drept fundamental, care trebuie să fie respectat și considerat ca o valoare supremă pentru existența ființei umane în societate. Vom reitera că drepturile și libertățile fundamentale sunt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deosebire, adică fără nicio discriminare.

Metodele și materialele aplicate. În prezenta cercetare au fost utilizate pe larg metodele analizei, sintezei, statisticii și comparației.

Conținutul de bază. Mii de persoane din lume au un anumit tip de dizabilitate și doar o parte din societate conștientizează că aceste persoane au nevoie să beneficieze de educație, reabilitare, reintegrare în muncă și în societate.

Omul se constituie dintr-un univers unic, irepetabil, deosebit de complex, fiecare individ reușind să realizeze pe parcursul vieții doar o mică parte din ceea ce reprezintă potențialul său. În același timp, toți oamenii sunt absolut egali, cu șanse, drepturi și perspective egale: nu suntem cu nimic mai buni sau mai prejos decât oricare dintre semenii noștri. Incontestabil, omul are un potențial enorm de autoafirmare, de creație și de perfecționare [2].

Evoluția societăților de dezvoltare și transformare, cât și procesele de evoluție în timp, au produs schimbări importante și esențiale în comportamentul ființei umane. Pe parcurs, atât relațiile sociale cât și modalitatea de comunicare, sau chiar a nivelului de gândire al omului s-au modificat și au creat acțiuni în baza cărora s-a dezvoltat propria cultură, propriile tradiții, propriile valori. Prin conviețuirea în societate omul a reușit să înțeleagă că arealul în care conviețuiește formează totalitatea valorilor care trebuie respectate și reformate în dependență de propriul comportament.

În ultima perioadă de timp numărul persoanelor care sunt înregistrate cu dizabilități în Republica Moldova constituie circa 168 mii de persoane, inclusiv 10,6 mii de copii cu vârsta de 0-17 ani [3]. Cauzele principale care determină dizabilitatea primară sunt tumorile (17,7%), bolile aparatului circulator (15,7%) bolile sistemului osteo-articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv (14,8%). În cazul a circa 900 de persoane, dizabilitatea primară a survenit din cauza tulburărilor mentale și de comportament (9,6%), iar în circa 800 de cazuri - din cauza bolilor sistemului nervos (8,2%) [3]. Atât pentru populația din mediul urban, cât și pentru cea din mediul rural, predominante au rămas a fi tumorile (19,8% și, respectiv, 16,5%) [3].

Dizabilitatea face parte din existența umană fiind o latură a dimensiunii universale a umanității. Ea este cea mai puternică provocare în accepta-

rea diversității, pentru că limitele sale sunt foarte fluide [4].

Chiar dacă în societate există numeroase stereotipuri privind abilitățile persoanelor cu dizabilități, totuși cu regret mai sunt prezenți subiecți ai societății care puțin cunosc că persoanele cu dizabilități au calități deosebite, aptitudini extraordinare și talente uimitoare.

În situația persoanelor cu dizabilități poate intra oricine și oricând pe parcursul vieții. Mai cu seamă că în această situație se poate pomeni orice persoană care ar putea să sufere ca urmare a unor împrejurări nefaste (boli, accidente). Un alt grup de persoane care sunt anevoios acceptate de majoritatea persoanelor sunt cele cu cerințele educaționale speciale [5]. Cerințele educaționale speciale constituie acele necesități care se desprind din nevoile speciale ale unor persoane, care generează existența unor disfuncții la nivel intelectual, senzorial, fizic, psiho-afectiv, socio-economic, cultural [5].

Printre treptele de bază a educării unei generații este considerată a fi grădinița, care mai poate fi numită și spațiu de autonomie al copilului, această constituie primul loc unde începe viața lui fără prezența permanentă a părinților. Este un spațiu în sine, fizic și psihic, cu care copilul pentru a se adapta este necesar să poată stabili o relație. Nu este doar un spațiu de așteptare pe perioada cât părinții sunt la muncă sau până când cineva va putea lua copilul, ci este un spațiu pe care copilul îl investește într-un fel anume și față de care va avea anumite trăiri.

De fapt odată cu instituționalizarea copilului în grădiniță presupune o separare pe o perioadă de timp de mediul social familiar a copilului: părinții săi, frații, mediul, regulile cunoscute și rutine asimilate.

Vorbind despre educatori care au în grija lor copii cu anumite particularități diferite de majoritatea, aceștia de la început se pomenesc cu niște emoții de frică, pentru că consideră că aceștia adesea pot fi imprevizibili, decolând de la o emoție la alta cum ar fi, într-un moment este calm însă peste câteva clipe începe a manifesta agresivitate și anume deteriorarea bunurilor ce se află în încăpere, bruscarea copiilor din grupă, aplicarea unor lovituri și mușcăături pe corpul altui copil. De fapt frica a este determinată de necunoaștere. Iar dacă educatorii ar fi instruiți cum să poată lucra cu asemenea categorii de copii, cu siguranță ar depăși prejudecățile mult mai ușor și ar cunoaște multe metode care ar fi binevenite să fie implementate în grupul cu asemenea categorii de copii pentru a fi implicați în activități pe măsură întreg colectivul.

Un alt mediu important de socializare este școala care contribuie într-o măsură mai mare sau mai mică la integrarea tuturor elevilor în grupurile semenilor lor și formează procesul de includere în clasele obișnuite, acceptarea la participare în activitățile educative formale și non-formale, a

copiilor considerați ca având cerințe educative speciale.

Integrarea *școlară* constituie o particularizare a procesului de integrare socială a acestor categorii de copii, proces care are o importanță fundamentală *în* facilitarea integrării ulterioare *în* viața comunitară prin formarea unor capacități favorabile, conduite și dezvoltarea unor atitudini și aptitudini necesare pentru conviețuirea socială din continuare [7].

În plus, integrarea *școlară* a copiilor cu cerințe speciale permite, sub *îndrumarea* atentă a cadrelor didactice, perceperea și *înțelegerea* corectă de către ceilalți elevi a potențialului de relaționare și participare la viața comunitară a semenilor lor.

La fel *întîmpină* dificultate *în* cadrul predării lecției prin faptul că este necesar de a forma diferite tipuri de programe educaționale, unul să fie general și unul special, astfel ca exemplu: *într-o* clasă de 30 de copii un copil este cu cerințe educaționale speciale, *în* mediu profesorul își planifică 5 activități, dar pe parcursul lecției el reușește să desfășoare doar 2 din simplu motiv că trebuie să devieze de la un program la altul. Copilul cu cerințe educaționale speciale [7] necesită mai multă explicație *întru* asimilarea programului, solicitând mai multă atenție, pe când mai sunt *încă* 29 de elevi care la fel necesită de a fi ghidați. Devierea profesorului de la un program la altul constituie o muncă dublă pentru el și nu de puține ori este fără prea mari rezultate.

De asemenea se atestă o dificultate prin faptul că părinții nu depun efort *în* instruirea copilului cu cerințe educaționale speciale la programul care a fost asimilat la *școală*. Rezultatul este vizibil de către profesori, nu este o continuitate a activităților desfășurate *în* cadrul instituției, dar *îngreunază* activitatea profesorului.

Ce ține de învățământul special, acesta se organizează *în* instituțiile de învățământ speciale și *în* instituțiile de învățământ alternative care acordă asistență recuperatorie elevilor cu deficiențe senzoriale (auditive sau vizuale) și elevilor cu dificultăți severe de învățare (dificultăți multiple, asociate). Serviciile din cadrul instituției speciale au drept obiectiv educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială a copiilor cu dificultăți de învățare, de comunicare, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale, comportamentale și sociale [6]. Puțini *înțeleg* că bogăția spirituală a lumii constă *în* respectul și aprecierea tuturor valorilor, a tuturor persoanelor, indiferent de originea lor socială, de capacități și abilități.

Vorbind despre incluziune, *în* foarte multe colectivități se atestă cum mulți copii nu acceptă colegii cu cerințe educaționale speciale, din simplu motiv că *în* mare parte acești copii fac parte din familii social vulnerabile și adesea sunt neîngrijiți. Copiii nu-i acceptă, deși profesorii depun efort să le explice, de ce se *întâmplă* așa, dar indiferent de argumentele aduse, de cele

mai multe ori copiii cu CES nu se pot *încadra în colectiv și sunt umiliți și ignorați*.

Este cunoscut faptul că copiii care au nevoi unice de învățare sunt încadrați prin prisma anumitor cerințe educaționale speciale pentru a-i ajuta să se încadreze în societate mai ușor. Pot fi considerate că sunt încadrați în categoria cerințelor educaționale speciale atât copiii cu dificultăți motorii, sindrom Down, dificultăți de vorbire, tulburări de comportament, autism, deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD), dar și cei care trec, pur și simplu, printr-o perioadă mai grea (abandon familial, abuzuri, tulburări psiho-emoționale care dizabiltază formarea normală a personalității copilului) [9].

De-a lungul timpului, copiii cu cerințe speciale erau excluși, ignorați, neglijați sau abandonați, pentru că erau considerați diferiți de ceilalți. În această problematică există un complex de date, de practici, concepții și perspective psihologice. Cu regret, familiile acestor copii au crescut și au trăit la fel ca și copiii săi în complexe, rușine, teamă și nesiguranță, determinate de diferențele lor de dezvoltare și de comportament.

Deși societatea și-a manifestat adesea mila, înțelegerea, dar și disprețul și teama, de a accepta o persoană cu particularități deosebite, cele mai multe reacții se datorează percepțiilor sociale, ceea ce înseamnă diferențele dintre copii și oameni în general. În aceeași măsură este vorba de necunoaștere și de neînțelegere a cauzelor care determină aceste diferențe.

Conceptul de cerințe educaționale speciale presupune o abordare care consideră că fiecare copil este unic, poate învăța dacă este identificat tipul de învățare specific particularităților individuale ale sale. Curriculum-ul școlar trebuie considerat un instrument necesar care trebuie să fie flexibil, adaptabil la cerințele diferitor categorii de elevi [9].

Problematica adesea cu care se confruntă cadrul didactic constă în instabilitatea emoțională a copilului cu cerințe educaționale speciale, pe alocuri el manifestă lipsa de dorință de a *învăța, întrerupe* predarea lecției, uneori chiar manifestă agresivitate.

Vorbind despre educația pentru integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu necesități speciale, rămâne un proces dificil în Republica Moldova.

Conform articolul 33 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 „Privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități”, persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile stabilite în Codul muncii și în celelalte acte normative din domeniu [8]. Nimeni nu poate limita dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități decât în baza prevederilor legislației în vigoare precum și se interzice discriminarea pe criterii de dizabilitate referitor la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră, la con-

dițiile de sănătate și securitate la locul de muncă. În cele din urmă putem comunica că, dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități este garantat [8].

Deși la nivel de țară sunt întreprinse acțiuni și implementate numeroase politici pe dimensiunea de incluziune, inclusiv de angajare în câmpul muncii a tinerilor cu dizabilități totuși numărul celor care obțin un loc de muncă este mic. În Republica Moldova, persoanele cu dizabilități se bucură de toate libertățile și drepturile sociale și economice conform legislației în vigoare. Asigurarea dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități fiind prezent în documentele strategice privind angajarea lor în cele de politici în domeniul incluziunii sociale și sunt bazate pe principiile și prevederile legale internaționale.

De facto, situația acestor persoane este critică, ele nefiind motivate să-și realizeze dreptul la muncă, în special activitatea antreprenorială și pe cont propriu, unde la inițierea acestor activități ele se confruntă cu diverse bariere care, de multe ori nu le reușește să le depășească.

Una din principalele mecanisme instituționale de susținere reală a persoanelor cu dizabilități la ora actuală este cea acordată de ONG-uri.

Persoanele cu dizabilități nu pot fi considerate ca oameni lipsiți de potențial, ci din contra, posedă abilități speciale și trebuie ajutate prin oferirea unor posibilități de afirmare de incluziune, nu de excluziune.

Într-un colectiv de elevi, copilul cu nevoi speciale trebuie să depășească cel puțin două bariere: propria sa timiditate, inhibițiile sociale cu un complex de inferioritate care se manifestă prin izolare și respingerea de către ceilalți, datorate de cele mai multe ori ignoranței, prejudecăților și stereotipurilor.

Concluzii. Cu regret, cel mai des discriminați pe criteriu de dizabilitate sunt copiii. Ei nu înțeleg faptul că sunt altfel decât marea majoritate a populației. Nu pot să țină pasul cu cei de vârsta lor, înțeleg mai greu și se exprimă mai dificil. Pentru a-i ajuta pe acești copii, dar și pe adulții cu particularități diferite, este nevoie de efortul comun al autorităților statale, de o sensibilizare a întregii societăți privind vulnerabilitățile acestora. Să facem în așa fel încât să le facilităm integrarea în societate, să le oferim încredere ca să înțeleagă că nu sunt singuri. Ar fi bine ca societatea să accepte neputințele lor, să admire tenacitatea lor în obținerea succesului. Persoanele cu dizabilități sunt și trebuie să facă parte din societate. Nu putem să-i ascundem, nu au nevoie de mila noastră, ci de sprijinul nostru, ca să trăiască alături de ceilalți fiind parte integrantă a comunității.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului [accesat 17.09.2023].

Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.

2. Pavlencu M. *Transformarea dizabilității în abilitate* [accesat 22.09.2023]. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/574/131-139_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Biroul Național de Statistică al RM [accesat 11.09.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2021-9460_60129.html.

4. Copilul este o minune, indiferent de gen, religie sau problema de sănătate cu care s-a născut [accesat 11.10.2023]. Disponibil: <https://dgpdc.md/copilul-este-o-minune-indiferent-de-gen-religie-sau-problema-de-sanatate-cu-care-s-a-nascut/>.

5. Educație incluzivă [accesat 11.10.2023]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatie_incluziva_final.pdf.

6. Învățământul special prezentare generală [accesat 09.10.2023]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/invatamintul-special-prezentare-general>.

7. Distrugerea miturilor despre copii cu cerințe educaționale speciale [accesat 02.10.2023]. Disponibil: <https://timpul.md/articol/distrugerea-miturilor-despre-copii-cu-cerinte-educationale-speciale-83589.html>.

8. Legea nr. 60 din 30.03.2012 [accesat 09.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro#.

9. Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) în școlile de masă – EDICT [accesat 02.10.2023]. Disponibil: <https://edict.ro/integrarea-copiilor-cu-cerințe-educationale-speciale-ces-în-școlile-de-masă>.